

תצוה

בגדי הכהן הגדול

הקדמה

הציווי על בגדי הכהן הגדול נזכר בפרשתנו פעמיים: בפעם הראשונה בקיצור, בפסוק אחד בלבד (כח, ד), ובפעם השנייה בפירוט ובהרחבה, בשלושים ושמונה פסוקים (כח, ו-מג). בפעם הראשונה לא נזכרו כל בגדי הכהן הגדול, אלא רק ששה מתוך השמונה, ובפעם השנייה נזכרו כל הבגדים, אבל סדר הבגדים בפעם השנייה שונה מסדרם בפעם הראשונה. מאמר זה יעסוק בסיבות לשינויים אלו, וירחיב בעיקר בענין האפוד והחשן.

א. הציוויים

בציווי הראשון (כח, ד) נאמר: "ואלה הבגדים אשר יעשו:

1. חשן
2. ואפוד
3. ומעיל,
4. וקִתְנַת תִּשְׁבָּץ
5. מצנפת
6. ואבנט".

בציווי זה נזכרו **ששה בגדים**.

בציווי השני נאמר:

1. "ועשו את האפֹד... " (כח, ו-יב).
 2. "ועשית חשן משפט... " (טו-ל).
 3. "ועשית את מעיל האפוד... " (לא-לה).
 4. "ועשית ציץ זהב טהור... " (לז-לח).
 5. "ושבצת הקִתְנַת שש
 6. ועשית מצנפת שש
 7. ואבנט תעשה מעשה רקס" (לט).
- בציווי זה נזכרו **שבעה בגדים**.

אחר כך נאמר: "ולבני אהרן תעשה כְּתֵנֶת, ועשית להם אבנטים, ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת. והלבשת אתם את אהרן אחיך ואת בניו אֶתוֹ, ומשחת אתם ומלאת את ידם, וקדשת אתם וכהנו לי" (מ-מא).
 ורק אחר כך נאמר:
 8. "ועשה להם מכנסי בד, לכסות בשר ערוה, ממתנים ועד ירכים יהיו" (מב).
 יחד עם המכנסיים נזכרו כל שמונת הבגדים של הכהן הגדול.

ב. השאלות על השינויים בין שני הציוויים

מתוך הנאמר בציווי השני יש לשאול מספר שאלות, הן על הציווי הראשון והן על הציווי השני:

1. מדוע בציווי הראשון לא נזכר הציץ?
2. מדוע בציווי השני הוקדם הציץ, שלא נזכר כלל בציווי הראשון, לכתונת, למצנפת ולאבנט, שכן נזכרו בציווי הראשון?
3. מדוע בציווי הראשון לא נזכרו המכנסיים?
4. מדוע בציווי השני, שבו נזכרו המכנסיים, הם לא נזכרו בין בגדי אהרן, אלא רק לאחר בגדי בניו?
5. מדוע בציווי הראשון הוקדם החשן לאפוד, ואילו בציווי השני הוקדם האפוד לחשן?

ג. הציץ

על השאלה הראשונה, מדוע לא נזכר הציץ בין הבגדים שנזכרו בפעם הראשונה, כתב הראב"ע (בפירושו הארוך לפסוק ד): "ולא הזכיר בפסוק הזה שהוא סופר בגדי כהונה את ציץ נזר הקדש, כי אינו בגד", אלא טס זהב¹.
 על השאלה השניה, מדוע בציווי השני הוקדם הציץ, שלא הוזכר כלל בציווי הראשון, לכתונת, למצנפת ולאבנט שכן נזכרו בציווי הראשון, ניתן לענות שהציץ הוא מהבגדים המיוחדים לכהן הגדול, ולכן הוא הוקדם לכתונת, למצנפת ולאבנט, שהם בגדים המשותפים גם לכהן הדיוט.

¹ וכן כתבו גם רבנו בחיי ו"בעל הטורים", ועיין גם ב"מושב זקנים", ב"כלי יקר", ב"אור החיים" הקדוש וב"העמק דבר".

ד. המכנסיים

על השאלה השלישית, מדוע לא נזכרו המכנסיים בין הבגדים שנמנו בפעם הראשונה, כתב הרשב"ם (כח, ד): "לפי הפשט מכנסיים לא הוצרך להזכיר כאן, שאינו מזכיר אלא בגדים העשויים לכבוד"².

כוונת הרשב"ם היא שבפסוק ב' נאמר: "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיד, לכבוד ולתפארת", ולכן בפסוק ד' נזכרו רק הבגדים העשויים לכבוד, ולא נזכרו המכנסיים שנעשו לשם צניעות.

לפי זה ניתן לענות גם על השאלה הרביעית, מדוע בציווי השני נזכרו המכנסיים רק לאחר בגדי בניו של אהרן, שכן תחילה נזכרו כל הבגדים שנעשו לכבוד, הן בגדי הכהן הגדול והן בגדי בניו הכהנים, כמו שכתוב: "ולבני אהרן תעשה כתנת, ועשית להם אבנטים, ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת" (כח, מ), ורק אחר כך נזכרו המכנסיים, שלא נעשו לשם כבוד, אלא לשם צניעות.

ה. האפוד והחשן

1. הסברי הראב"ע ו"צרור המור"

על השאלה החמישית, מדוע בציווי הראשון הוקדם החשן לאפוד, ואילו בציווי השני הוקדם האפוד לחשן, ענה הראב"ע מספר תשובות:

א. מדוע הוקדם החשן לאפוד בציווי הראשון?

על הקדמת החשן לאפוד בציווי הראשון כתב הראב"ע בפירושו הארוך (לפסוק ד): "הזכיר בתחילה החשן, שהיה למעלה מהאפוד, שהוא למעלה מהמעיל, ואחר כך הכתונת, והאבנט החוגר אותו, והמצנפת על ראשו".

דהיינו הבגדים נכתבו לפי סדרם, מהחוץ פנימה, כפי שהם נראים על הכהן הגדול, אחרי שהוא לבש אותם.

יש להעיר על דברי הראב"ע שבסדר הבגדים מופיעה קודם המצנפת, ורק אחריה מופיע האבנט, ומדברי הראב"ע נראה לכאורה שהאבנט קודם למצנפת!

עוד יש להעיר שהאבנט נמצא על הכתונת, ואם כן לפי דברי הראב"ע הוא היה צריך להיות כתוב לפניו!

אכן המתבונן היטב בדברי הראב"ע יגלה שהוא דייק בלשונו, ולכן הוא לא כתב: "ואחר כך האבנט, ואחר כך המצנפת", אלא: "ואחר כך הכתונת, והאבנט

² וכן כתבו החזקוני ו"בעל הטורים", ועיין גם בראב"ע, ברבנו בחיי, ב"כלי יקר", ב"אור החיים" הקדוש וב"העמק דבר".

החוגר אותו, והמצנפת על ראשו". כלומר שהאבנט אינו בגד עצמאי, אלא טפל לכתונת, ולכן הוא נזכר אחריה, אף על פי שהוא עליה, וכן הוא נזכר אחרי המצנפת, כיון שהוא אינו בגד עצמאי כמצנפת.

בפירושו הקצר (לפסוק ד) כתב הראב"ע שני טעמים נוספים: "הזכיר בתחילה החשן, כאשר הזכיר הארון, כי בו משפט האורים, והוא על הלב, והלב נכבד משתי הכתפות".

כלומר: 1. החשן חשוב מהאפוד במהותו, שכן יש בו את האורים והתומים, שהם "כתב שם המפורש הנתון בין כפלי החשן" (רש"י כח, ל), "שבו נבראו שלש מאות ועשרה עולמות" (תרגום יונתן שם), "סוד מסור למשה מפי הגבורה" (רמב"ן שם)³.

2. הוא מונח על הלב, שהוא אבר חשוב יותר מהכתפים, שעליהם מונח האפוד.

ב. מדוע הוקדם האפוד לחשן בציווי השני?

על הקדמת האפוד לחשן בציווי השני כתב הראב"ע (בפירושו הארוך לפסוק ו): "וטעם האפוד כי הוא גדול מהחשן, ולא יזח מעל החשב". בדברי הראב"ע כאן שני טעמים:

1. כיון שהאפוד גדול במידתו מהחשן לכן הוא הוקדם.
2. התורה מצוה שהחשן יהיה מחובר אל חשב האפוד, ואוסרת שהחשן יזח מעל האפוד. אילו לא היתה התורה מקדימה את מעשה האפוד למעשה החשן לא היה מובן כיצד מחובר החשן אל האפוד, ולכן הוקדם האפוד לחשן⁴.

יש לשאול שבמבט ראשון נראה שהראב"ע הסביר רק מדוע ניתן להקדים את החשן לאפוד, וכן מדוע ניתן להקדים את האפוד לחשן, אך הוא לא הסביר מדוע דווקא בציווי הראשון נכתב החשן לפני האפוד, ואילו בציווי השני נכתב האפוד לפני החשן.

נראה לענות על כך על פי מה שכתב בספר "צרור המור" (כח, ו), שצעד בעקבות הראב"ע: "בביאור הבגדים התחיל מהחשן, שהוא הנבחר מהם, ובמעשה התחיל מהאפוד, מפני שהחשן מושם עליו, והוא [האפוד] קודם לו במעשה, כמו שכתוב:

³ אמנם הראב"ע פירש אחרת מרש"י, אך גם לדבריו יש בהם סודות עליונים, ולא הבאתי אותם לרוב עמקותם. ועיין עוד בהמשך דברי התרגום יונתן, ברשב"ם, ב"בעל הטורים", במלבי"ם, בספר "הכתב והקבלה", ב"תורה שלמה" שם, ב"אנציקלופדיה תלמודית" ערך "אורים ותומים" ובספר "בגדי כהונה" (לרב משה לייב שחור) עמ' רד-רל.

⁴ יסוד זה כתב גם רש"י כאן בפסוק י"ד (ביחס למשבצות).

יולא יזח החשן מעל האפוד' (כח, כח), באופן שלא היה האפוד אלא כמו תיקון והכנה לשים החשן. ולכן היה מוכרח לעשות האפוד בראשונה, לשים החשן עליו, אחר שהוא היה כמו מושב ותיקון לחשן"⁵.

כלומר: כיון שהחשן חשוב מהאפוד במהותו, שכן יש בו את האורים והתומים (כמו שכתב הראב"ע בפירושו הקצר בהסבר הראשון) הוא הוקדם בציווי הראשון, אבל בציווי המפורט, אילו לא היתה התורה מקדימה את מעשה האפוד למעשה החשן, לא היה מובן כיצד מחובר החשן אל האפוד, ולכן הוקדם האפוד לחשן. יש לציין שכך מצאנו גם ביחס שבין המשכן וכליו: בציווי הראשון, שצויה ד' את משה בפרשת תרומה, נזכר תחילה הארון, כיון שהוא עיקר המשכן, כמו שהתבאר בשני המאמרים הראשונים בפרשת תרומה, ומיד אחריו שאר הכלים, ורק אחר כך המשכן עצמו. ואילו בציווי של משה בפרשת ויקהל (פרק ל"ה) ובביצוע (לו, ח) נזכר קודם המשכן, ורק אחר כך הכלים, "לפי שהוא הראוי לקדם במעשה" (רמב"ן כה, א). וזהו שכתב הראב"ע (בפירושו הקצר לפסוק ד): "הזכיר בתחילה החשן, כאשר הזכיר הארון". וכן כתב בספר "צרור המור" (כח, ל): "וכמו שהארון הוא ראש כלי הקדש, חשן המשפט הוא ראש בגדי הקדש".

2. הסבר הנצי"ב

הסבר דומה כתב הנצי"ב (כח, ד): "הקדים הכתוב חשן לאפוד [בציווי הראשון] משום שהוא גדול במעלת הקדושה, שהרי היו בו אורים ותומים... ומכל מקום במצות עשייתן האפוד קודם, כדרך לבישה"⁶. על הציווי הראשון כתב הנצי"ב כמו הראב"ע ו"צרור המור", ועל הציווי השני כתב הנצי"ב שהתורה הקדימה את האפוד, כיון שהכהן הגדול לובש קודם את האפוד, ורק אחר כך את החשן. יש לשאול שלפי הסברו על הציווי השני היה מתאים להקדים גם את הכתונת ואת המעיל, שקודמים בלבישתם לאפוד! נראה לענות שגם בציווי השני רצתה התורה להתחיל בחשן, מפני שהוא חשוב מכולם, אלא שכיון שהחשן צמוד לאפוד, בלבישה הוקדם האפוד לחשן.

⁵ ועיין שם בהערה כא, שכתב המהדיר: "וכן תירץ רבנו בחיי". אבל ברבנו בחיי הדברים פחות ברורים, ועיין שם בביאור הרב חד"ש.

⁶ עיין שם שכתב טעם נוסף שיתבאר במאמר הבא.

3. הסבר ה"כלי יקר"

הסבר בכיוון אחר, על דרך הרמז, כתב ה"כלי יקר" (כח, ד): "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד - כאן הזכיר החשן קודם לאפוד, ואחר כך בפרטן הקדים האפוד (כח, ו-יב), ואחר כך: 'ועשית חשן' (שם, טו)! וכן בשעת מעשה, בפרשת פקודי (לט, א-כא), הקדים גם כן אפוד לחשן!

האמנם נראה קרוב לשמוע, לפי שאמרו חז"ל במסכת ערכין (טז א): 'למה נסמכו קרבנות לבגדי כהונה? לומר לך: מה קרבנות מכפרין - אף בגדי כהונה מכפרין, חשן מכפר על הדינין, אפוד מכפר על עבודה זרה... ויליף שם כולהו מקרא⁷. ולפי זה נוכל ליישב מה שהקדים הקדוש ברוך הוא חשן לאפוד, כי יותר הקדוש ברוך הוא מקפיד על קלקול הדינין, ממה שמקפיד על עבודה זרה. וראיה מן דור הפלגה, שפשטו ידיהם בעיקר ולא נאבדו, ודור המבול על ידי שהיה חמס וגזל ביניהם נאבדו (רש"י בראשית יא, ט). כי אם יחטא האדם אל ד' יתברך מה יעשה לו. אבל ישראל, לכבודו של מקום ברוך הוא, הקדימו עשיית האפוד, כי חטא עבודה זרה חמור עליהם יותר מן קלקול הדינין, לכך נאמר: 'ועשו את האפוד', כי לשון 'ועשו' משמע גם הגדת עתידות, לומר שכך יהיה, שיעשו את האפוד תחילה. ועוד, כי הקדוש ברוך הוא בידו למחול ולוותר על עבודה זרה, אבל לא על קלקול הדינין בדברים שבין אדם לחבירו, כי אין הקדוש ברוך הוא מוחל כי אם בדברים שבינו לבין הבריות. אבל ישראל אמרו: 'בידינו למחול ולוותר על מה שקרה לנו עיוות על ידי קלקול הדינין, אבל חלק גבוה מי יתיר', לכך הקדימו מעשה האפוד⁸.

לפי ה"כלי יקר" הקדמת החשן לאפוד בציווי הראשון מבטאת את הקפדת ד' על קלקול הדינים יותר מאשר על איסור עבודה זרה. ואילו הקדמת האפוד לחשן בציווי השני באה לבטא את הקפדת ישראל על איסור עבודה זרה יותר מאשר על קלקול הדינים.

⁷ עיין במאמר "מטרת הבגדים לפי חז"ל: לכפר על עבירות", שם הובאו הדברים בשלמות.

⁸ המשיך שם ה"כלי יקר": "וזה דומה למה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה: 'נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים' (במדבר לא, ב), ומשה אמר: 'לתת נקמת ד' במדין' (שם פסוק ג). ומכאן למד רש"י לומר אף על פי שמשמע שמיתתו תלויה בדבר, מכל מקום עשה בשמחה ולא איחר. כי אילו לא עשה בשמחה, אם כן היה לו לומר לישראל דברים כהויתן, שינקמו מהם נקמת בני ישראל על מה שעשו להם, כי הפילו עשרים וארבעה אלף מישראל. אלא ודאי שמשחח חשב: מאחר שישראל אוהבים למנהיגיהם, וישמעו שמיתת משה תלויה בנקמה זו, אם כן יאמרו: 'כלום הקדוש ברוך הוא מבקש לעשות נקמה, כי אם בעבורינו', אם כן יאמרו נא ישראל: 'אנחנו נמחול על מה שעשו לנו, ולא נבקש הנקמה כל כך מהרה'. על כן שינה משה ואמר: 'לתת נקמת ד' במדין', על מה שעשו כנגד ד' במעשה פער, ואם כן חלק גבוה מי יתיר לאחריו, ואם כן ודאי עשה משה בשמחה ולא איחר, ודבר זה יתבאר עוד בפרשת מטות (לא, ב) בעזר ד'".

סיכום

- א. הציץ לא הוזכר בציווי הראשון, כיון שאינו בגד, אלא כעין כתר (ראב"ע).
- ב. בציווי השני הוקדם הציץ לכתונת, למצנפת ולאבנט, שכן הוא מהבגדים המיוחדים לכהן הגדול.
- ג. המכנסים לא הוזכרו בציווי הראשון, כיון שאינם לכבוד ולתפארת, אלא לצניעות (רשב"ם).
- ד. מאותה סיבה הם הוזכרו רק אחרי בגדי בני אהרן, כיון שאינם לכבוד ולתפארת.
- ה. החשן הוזכר ראשון בציווי הראשון, כיון שהוא הבגד החשוב ביותר, שכן יש בו את האורים והתומים. ועוד שהוא מונח על הלב, שהוא אבר חשוב יותר מהכתפים, שעליהם מונח האפוד (ראב"ע).
- האפוד הוזכר ראשון בציווי השני, כיון שהוא גדול במידתו מהחשן. ועוד שהתורה מצוה שהחשן יהיה מחובר אל חשב האפוד, ואוסרת שהחשן יזח מעל האפוד, ואילו לא היתה התורה מקדימה את מעשה האפוד למעשה החשן לא היה מובן כיצד מחובר החשן אל האפוד (ראב"ע).
- ועוד שהכהן לובש קודם את האפוד ורק אחר כך את החשן (הנצי"ב).
- על דרך הרמז הקדמת החשן לאפוד בציווי הראשון מבטאת את הקפדת ד' על קלקול הדינים יותר מאשר על איסור עבודה זרה. ואילו הקדמת האפוד לחשן בציווי השני באה לבטא את הקפדת ישראל על איסור עבודה זרה יותר מאשר על קלקול הדינים ("כלי יקר").